

**Мирослав Васирина,
Василь Майборода**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні проблеми розвитку практичної підготовки студентів вищої школи України. Розкрито основні шляхи формування професійно-практичних умінь необхідних для майбутньої професійної діяльності студентів.

Ключові слова: *практична підготовка, концепція, практика.*

В Україні окреслено стратегічні завдання випереджувального інноваційного удосконалення системи вищої освіти й науки як основи розвитку нації, держави й особистості. Вирішення важливих завдань соціально-економічного розвитку, освіти й культури в Україні можливе тільки за умови висококваліфікованих фахівців-професіоналів, спроможних забезпечувати ефективність своєї праці. Це вимагає від вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) удосконалення навчально-виховного процесу, формування у студентів активності й самостійності, готовності до самоосвіти й самовдосконалення, підвищення фахової майстерності, освоєння нових форм, методів і прийомів професійної діяльності. При цьому зазначимо, що внутрішніми джерелами успішно-діяльній активності й самостійній особистості фахівця є пошук шляхів формування їх професійно-практичних умінь у процесі набуття знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Проблема організації й формування успішно-діяльній професійно-практичної особистості та її удосконалення є одним із пріоритетних напрямів сучасних досліджень [1]. Вагомий внесок у її вирішення зробили відомі філософи, педагоги та психологи (М. Вебер, Л. Виготський, Д. Дьюї, Г. Гегель, І. Кант, І. Колесникова, Г. Костюк, Т. Котарбинський, О. Леонт'єв та ін.) [2, с. 10–11]. Дослідженнями визначено структуру діяльності від п'яти (Т. Щедровицький) до 12 (В. Юдін) компонентів [3, с. 176]. Започатковано праксеологічний підхід як особливий спосіб пояснення практичної діяльності людини (польський філософ Т. Котарбинський) [4, с. 7]. У другій половині XIX ст. французький філософ Л. Еспінас запропонував створити і ввести в навчальних закладах вивчення нової навчальної дисципліни «праксеологія» [4, с. 5]. Практикеологія – гр. слово, що означає діяння, справа. У педагогічній науці створено нову галузь – педагогічну праксеологію, предметом якої є дослідження закономірностей та умов раціональної й успішній діяльності педагога [4, с. 9]. На жаль, у вищій школі сьогодні вона не вивчається. Окремі питання практичної підготовки

студентів, основні форми з формування праксеологічних умінь (лекції, практичні заняття, навчально-методичні семінари, індивідуальні заняття, практичні заняття, комп'ютерне діагностування, практика, аналіз виробничих ситуацій, побудова виробничих процесів, освоєння професійної лексики, аналіз професійної діяльності фахівців, ділові ігри тощо), розкрито в монографічному дослідженні О. Янкович [5, с. 192].

Разом з тим, на сьогодні склалася певна невідповідність між значимістю практичної підготовки студентів як базової ціннісної орієнтації спеціаліста, що характеризує його гуманістичну практичну пропозицію, й рівнем теоретико-методологічної розробленості проблем розвитку практичної підготовки, формування праксеологічних умінь як умови удосконалення якості підготовки майбутніх фахівців.

Сформульоване протиріччя дозволяє визначити *мету означеної статті*: виявити й висвітлити актуальні проблеми практичної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України.

У дослідженні ми виходимо з того, що практична підготовка, що є базовою ціннісною орієнтацією фахівця, містить у собі сукупність взаємозалежних установок на ставлення до самого себе, до колег, роботодавців, до організації взаємодії й представляє собою найважливішу змістовну характеристику професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця. Реалізація практичної підготовки розглядається як допомога студентам у розв'язанні особистісно-значимих проблем і завдань. Вона спрямована на розвиток таких особистісних установок, що дозволяють кожному студенту стати суб'єктом конкретної професійної діяльності, власного розвитку й зіставити свої можливості з психологічними вимогами професії до спеціаліста.

Практична підготовка – обов'язковий компонент освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня, що має на меті вироблення у студентів професійних навичок і вмінь. Це складова, підсистема професійної підготовки [6, с. 256].

Міністерство освіти і науки України також вважає, що питання якості професійно-практичної підготовки, формування праксеологічних умінь у вузах має стати одним із найважливіших показників ефективної діяльності вищого навчального закладу не тільки при проходженні процедури ліцензування й акредитації, так і при проведенні поточних і комплексних перевірок [7].

Про це йшла мова й на засіданні підсумкової колегії 22 квітня 2010 року в Харкові. Зокрема, відзначалось, що, крім названих вище питань, не вирішуються у повному обсязі завдання професійно-практичної підготовки як показника якості освіти на завершальному етапі, який значною мірою визначає можливість працевлаштування [7].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, використання власних підходів та досвіду роботи у ВНЗ показали, що в практиці окремих універси-

тетів використовуються такі форми практичної підготовки студентів:

- запрошення фахівців-практиків, керівників різних рівнів до викладання окремих дисциплін, спецкурсів, участі у фахових конференціях, круглих столах тощо;
- проведення комплексу робіт з вивчення потреби фахівців тієї чи іншої спеціальності в роботодавців;
- укладання середньо – (до трьох років) і довгострокових (до п'яти років) договорів про забезпечення базами практики;
- максимальне наближення навчальних планів і робочих навчальних програм ВНЗ до вимог майбутнього місця роботи;
- проведення розподілу випускників за участю роботодавців тощо.

Особливо велика роль у розвитку практичної підготовки належить науковій роботі. Вивчення питань організації студентської наукової роботи свідчить, що у ВНЗ студенти залучаються до роботи наукових колективів кафедр, до виконання госпдоговірних і держбюджетних тем. Студенти виконують наукові дослідження під керівництвом відомих учених за договорами, контрактами, замовленнями, програмами, проектами. Для цього створюються наукові, науково-виробничі об'єднання, асоціації, технологічні парки, центри нових інформаційних технологій, науково-технічної творчості, тощо.

Аналіз роботи університетів, інститутів, наукових підрозділів та особистого досвіду свідчить, що студентів необхідно залучати до наукової роботи з перших курсів. Студентська наукова робота сприяє не тільки удосконаленню навчального процесу, а й розкриває студентам широке коло різноманітних наукових проблем, розширює світогляд, виховує у майбутнього фахівця уміння спостерігати, аналізувати, формувати практичні уміння, виховувати риси фахівця-дослідника. Слід зазначити, що в університетах визначені головні завдання науково-дослідної роботи студентів:

- прищеплення студентам початкових систематичних навичок виконання теоретичних та експериментальних науково-дослідних робіт;
- стійке й глибоке засвоєння знань із спеціальних і суспільно-політичних дисциплін;
- розвиток у студентів творчого, аналітичного мислення, здатності до творчої роботи за фахом, розширення творчого кругозору;
- вироблення умінь використовувати теоретичні знання для розв'язання певних практичних завдань;
- формування у студентів потреби та уміння самостійно поповнювати свої знання за фахом [8, с. 228].

Однак, професійна-практична підготовка майбутніх фахівців потребує суттєвого поліпшення:

- науково-дослідна робота не стала складовою частиною організації навчально-виховного процесу;
- невирішеною проблемою залишається державна підтримка з боку

Міністерства освіти і науки України для забезпечення відповідними базами практик ВНЗ;

- перевантаженість та відірваність навчальних планів окремих ВНЗ від потреб установ, підприємств, організацій;
- відсутність системи ранньої адаптації випускників на первинних посадах, зв'язків між ВНЗ та роботодавцями;
- недостатня кількість баз практик, незацікавленість керівників підприємств у роботі студентів, що робить практику простою формальністю;
- відсутні будь-які нормативно-правові акти, що врегульовували б суспільні відносини в цій галузі.

Тому Міністерство освіти і науки України особливу увагу звертає сьогодні на посилення практичної підготовки студентів. Направлено лист «Про практичну підготовку студентів» [8] навчальним закладам, в якому поставлено чіткі завдання:

- упровадження в навчальний процес нових систем практичної підготовки студентів;
- формування системи зв'язків між університетом і роботодавцями для забезпечення набуття студентами професійних навичок під час проходження практик;
- розроблення й запровадження системи ранньої адаптації випускників на первинних посадах;
- підвищення конкурентноспроможності вищих навчальних закладів у сучасних умовах.

Усе це дає підстави зробити висновок, що питання формування практико-орієнтованих умінь студентів, їх практичної фахової підготовки у вищих навчальних закладах України досить актуальне, багатоаспектне й вимагає нових наукових розробок і досліджень, вирішення ряду важливих проблем:

- Розробка й прийняття на державному рівні Концепцію професійно-практичної підготовки студентів з урахуванням специфіки галузей освітньої діяльності, яка б визначила пріоритетні напрями розвитку та вдосконалення професійно-практичної підготовки студентів і відповідно тактичну схему її реалізації. Майбутній фахівець повинен мати реальне уявлення про місце роботи, вимоги що ставлять до неї.
- Підготовка в новій редакції положення про практику, в якій основою має стати «База практики – майбутнє місце роботи».
- З метою створення професійної спрямованої організації навчального процесу та покращенням співпраці ВНЗ із роботодавцями та їх зацікавленості у такій роботі, необхідно розробити комплексну програму навчання студентів професії, яка була б професійно спрямована на всіх курсах (від першого до випускного) на підготовку майбутнього фахівця, де кожна дисципліна повинна стати складовою професійно практичної підготовки (використовуючи при цьому різні методики й форми проведення лекцій, семінарських і практичних занять; практик в установах, на підприєм-

ствах; освоєння професійної лексики; інтерв'ю з провідними фахівцями; науково-дослідна робота тощо). Студент повинен перетворитися з пасивного учасника навчально-виховного процесу в активного суб'єкта.

– Не всі нормативно-правові документи України, зокрема Міністерства освіти і науки приведені у повну відповідальність з останньою редакцією Закону «Про вищу школу».

Вирішення цих проблем дасть змогу розвивати в студентів професійно-практичні компетенції: соціальну (З ким працювати?), професійну (Що робити?), методичну (Як працювати?), особисту (Чому я можу це робити?), формувати праксеологічні вміння. А створення принципово нового, прогресивного законодавства в галузі вищої освіти сприятиме перетворенню України в правову державу, що відповідатиме в якісному плані сучасним європейським вимогам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1728-р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – 24 вересня. – № 177. – С. 12.
2. Колесникова И.А. Педагогическая праксиология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. – М.: Изд. центр «Академия», 2005. – 256 с.
3. Гузев В.В. Планирование результатов образования и образовательная техника / В.В. Гузев. – М.: Народное образование, 2000. – 240 с.
4. Которбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Которбинский. – М.: Экономика, 1975. – 271 с.
5. Янкович О.І. Освітні технології в історії вищої педагогічної освіти України (1957–2008): Монографія / [за ред. В.М. Чайки., І.О. Янкович]. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 320 с.
6. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад С.У. Гончаренко та ін., за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
7. Про практичну підготовку студентів // Лист Міністерства освіти і науки України від 7 лютого 2009 р. – № 1/9–93.
8. Про підсумки діяльності вищих навчальних закладів у 2009 році та основні завдання на 2010 рік. З доповіді 22 квітня 2010 р. на засіданні підсумкової комісії у Харкові // Освіта. – 2010. – 21–28 квітня. – № 19–20 (5402–5403).
9. Федяєва В. Науково-дослідна робота університету в системі педагогічної освіти: Зб. наук. праць / наук. ред. В.А. Будак, О.М. Пехота. – Миколаїв: МДУ, 2006. – 288 с.